

HE 109/2024 vp hallituksen
esitys eduskunnalle valtion
talousarvioksi vuodelle
2025

Eeva Nykänen

Itä-Suomen yliopisto

Keskeiset perus- ja ihmisoikeusvelvoitteet

- PL 19 § oikeus sosiaaliturvaan
 - 1 mom. oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon
 - 2 mom. oikeus syyperusteiseen perustoimeentulon turvaan
 - 3 mom. oikeus riittäviin sote-palveluihin, terveyden edistäminen ja lapsen hyvinvoinnista vastaavien tukeminen
- PL 6 § yhdenvertaisuus
 - 1 mom. yhdenvertainen kohtelu
 - 2 mom. syrjinnän kieltö
 - 3 mom. lapsen oikeudet
 - 4. sukupuolten tasa-arvo
- YK:n TSS-sopimus
- EN:n uudistettu sosiaalinen peruskirja
- YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus
- YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus

Sosiaaliturvaleikkausten yhteisvaikutuksia

- Leikkausten vaikutuksesta pienituloisuusaste ja tuloerot kasvavat.
 - Huomattavimmat tulonmenetykset keskittyvät kolmeen pienituloisimpaan tulokymmenyksen (PL 19.2 §).
 - Heikennykset kohdistuvat voimakkaimmin yhden hengen kotitalouksiin ja yksinhuoltajatalouksiin (PL 19.2 §, PL 19.3 §).
- Terveystalouden asiakasmaksuihin ja omavastuihin tehtävät muutokset vaikuttavat suhteellisesti eniten kolmessa pienituloisimmassa tulokymmenyksessä. Terveyspalvelujen taloudellinen saavutettavuus heikkenee (PL 19.3 §).
- Palvelujen keskittäminen vie niitä etäämmäs, mutta toisaalta laatu voi parantua (PL 19.3 §).
- Hoitoon pääsyn määräaikojen pidentäminen hidastaa hoitoon pääsyä etenkin julkisten palvelujen varassa olevien henkilöiden kohdalla (PL 19.3 §).

Ihmisoikeusvalvontaelinten havaintoja

- YK:n TSS-komitea (E/C.12/FIN/CO/7)
 - Suomessa vuosina 2015–2019 tehdyt sosiaaliturvaleikkaukset ja kansaneläkeindeksin jäädytykset tekivät etuuksista riittämättömiä.
 - Suomen tulee varmistaa, että etuudet pysyvät riittävinä. Harkittaessa leikkauksia esim. julkisen talouden säästötoimena tulee varmistaa mm., että leikkaukset ovat välttämättömiä ja oikeasuhteisia ja että ne eivät vaikuta suhteettomasti muita heikommassa asemassa oleviin.
 - Perusterveydenhuollon palveluja ei ole yhdenvertaisesti saatavilla koko maassa.
 - Suomen tulee seurata sote-uudistuksen vaikutuksia ja etenkin palvelujen yhdenvertaisuutta ja ottaa huomioon alueellisten ominaispiirteiden lisäksi esteet, joita mm. työttömät, vanhukset ja paperittomat maahanmuuttajat kohtaavat palvelujen saannissa.
- YK:n lapsen oikeuksien komitea (CRC/C/FIN/CO/5–6)
 - Suomen tulee välttää sosiaaliturvaleikkauksia, jotka vaikuttavat köyhyyden ja syrjäytymisen vaarassa oleviin lapsiin ja tehostaa politiikkaansa, jolla pyritään varmistamaan riittävä elintaso kaikille lapsille.
- Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea (mm. 172/2018 Finnish Society of Social Rights v. Finland)
 - eräiden perus- ja vähimmäisturvaetuuksien taso on liian matala kattaakseen tuensaajan perustarpeet.